

Önálló tantárgy

A büntetés-végrehajtási jog új tankönyvéről

Nemrégiben jelent meg a Rendőrtiszti Főiskola és a Rejtjel Kiadó közös gondozásában a Büntetés-végrehajtási jog (A szabadságelvonással járó jogkövetkezmények végrehajtása) című tankönyv Horváth Tibor szerkesztésében. A büntetés-végrehajtási jog az elmúlt húsz-harminc évben különült el a büntetőjog másik két nagy területétől, az anyagi és az eljárási jogtól, és a közelmúltban lett egyetemi tantárgy hazánk valamennyi állam- és jogtudományi karán, hasonlóan a jogállamok gyakorlatához. (A Rendőrtiszti Főiskolán természetszerűen már a hetvenes évek elejétől megkezdődött e tárgy oktatása.)

1983-ban került kiadásra az első magyar büntetés-végrehajtási jogi tankönyv (Büntetés-végrehajtási jog I-II., BM Könyvkiadó), amely az akkor hatályos joganyagot és az azzal összefüggő elméleti, történeti, illetve a büntetés-végrehajtási rendszerek jogi összehasonlító ismereteit dolgozta fel. Azóta, igaz, hosszú idő elteltével, két büntetés-végrehajtási jogi tankönyv is napvilágot látott. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara 1996-ban jelentette meg dr. Vókó György Büntetés-végrehajtási jog című jegyzetét, míg a Dialóg Campus Kiadó 1999-ben adta ki ugyanezen szerző Magyar büntetés-végrehajtási jog című munkáját.

E kötet alcíme is jelzi, hogy a jegyzet nem tartalmazza a büntetés-végrehajtási jog teljes anyagát. A szerkesztő feladatának a büntetés-végrehajtási szervezet hatáskörébe tartozó szabadságvesztés-büntetés, illetve a szabadságkorlátozó intézkedések végrehajtására vonatkozó joganyag feldolgozását tekintette.

A könyv anyaga három részre oszlik. Az első rész elméleti alapvetés után bemutatja az egyes európai államok büntetés-végrehajtási rendszereit. A második rész a szabadságvesztés-büntetés végrehajtási joganyagát öleli fel. A harmadik rész a szabadságelvonással járó intézkedések joganyagát tartalmazza. A kiadvány végén a büntetés-végrehajtási jog hazai és nemzetközi irodalmának válogatott bibliográfiáját találhatjuk.

Az I. rész (Büntetés-végrehajtási jog – büntetés-végrehajtási rendszerek) első fejezete – amelynek szerzője Horváth Tibor – a büntetés-végrehajtási jog elméleti kérdéseivel foglalkozik. Áttekinti a hazai büntetés-végrehajtási jog kialakulását és fejlődését, tisztázza e jog fogalmát és helyét jogrendszerünkben, bemutatja a büntetés-végrehajtási jog forrásait, s a büntetés-végrehajtási jogtudomány kapcsolatait a többi tudománnyal. Horváth Tibor álláspontja szerint a büntetés-végrehajtási jog tudománya jellegét tekintve jogtudomány, noha több tudományág és tudományos ismeretanyag eredményeire is támaszkodik. „Mint hogy a büntetés-végrehajtás jogilag szabályozott állami tevékenység, a büntetés-végrehajtási jogtudománynak elsődleges szerepe van ezen ismeretanyag szintézisében, és a jogi normák világába történő átvitelében” – állítja.

Az Egyes államok büntetés-végrehajtási rendszere a II. világháború után című fejezet szerzője *Nagy Ferenc*. Ezen anyag rész vizsgálja a büntetés-végrehajtás helyét a nemzetközi egyezményekben és szabályokban, nemzetközi összehasonlításban tekinti át a fogvatartottak jogállását, jogvédelmét, a büntetés-végrehajtás kontrollját, az elítéltek foglalkoztatását, képzését, kapcsolattartásukat a külvilággal, a fegyelmi és biztonsági intézkedéseket, a gyakorlatot, annak megoldási kísérleteit, továbbá a reformtörekvéseket.

A könyv II. része elsőként a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának célját, alapelveit határozza meg (az anyag rész szerzője *Nagy Ferenc*), majd a szabadságvesztés végrehajtásának rendjéről, rendszeréről olvashatunk *Cser Gyula* és *Lőrincz József* jóvoltából. Ebben a fejezetben – érthető módon – nagy hangsúlyt kapott a fogva tartás biztonságának s a kényszerítő eszközök alkalmazásának problematikája.

A következő fejezet – a szerző *Cser Gyula* – komplex módon járja körül az elítéltek jogi helyzetének kérdéseit. Mint ahogy a szerző hangsúlyozza, a szabadságvesztés minden más szankciótól eltérően rendkívül összetett büntetés, ez abból is adódik, hogy a bebörtönzés nem jelent teljes jogfosztottságot. „A »rabjogok« fokozatos elismerésén keresztül vezetett az út a ma már általánosnak tekinthető felfogásig, amely szerint a személyi szabadság elvonása adja e büntetés tartalmát és a végrehajtását, a börtönkörülményeket úgy kell kialakítani, hogy az elítélt emberi méltósága, alapvető emberi és általában a büntetéssel össze nem függő jogai ne csorbuljanak” – írja *Cser Gyula*.

A következő két gondolati egység az elítéltek nevelését, illetve azok munkáltatását, szakmai képzését és terápiás foglalkoztatását tárgyalja. A neveléssel foglalkozó fejezet kitér a nevelés tartalmára, az elítéltek megismerésére, foglalkoztatására, vallásgyakorlására, jutalmazására és fegyelmi felelősségére, valamint szociális nevelésük és gondozásuk kérdéseire. Az elítéltek munkáltatásáról írva, ezen anyag rész szerzője, *Lőrincz József* megjegyzi, hogy hazai büntetés-végrehajtási rendszerünkben ez az egyik kiemelten fontos formája a foglalkoztatásnak, azonban az elmúlt évtizedekben szerzett tapasztalatok azt mutatták, hogy a munkáltatás szerepét az elítéltek személyiség-átalakulásában korábban tévesen felülértékelték.

Az elítéltek anyagi ellátásának szabályairól *Cser Gyula* írt a kötetbe. A fejezet áttekinti az elítéltek elhelyezésének, ételmezésének, ruházati ellátásának szabályait, de olyan kérdésekre is kitér, mint a szükségleti cikkek vásárlása, hozzájárulás a tartási költségekhez, az elítélt tulajdonát képező tárgyak kezelése, illetve a szabadulók segélyezése. Ezt követően a jegyzet – *Németh Mihály* közreműködésével – rövid kitérőt tesz a fogvatartottak egészségügyi ellátására.

A következő fejezet a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtásával foglalkozik. *Lőrincz József* először a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezéseket, majd e végrehajtás sajátosságait ismerteti. (A szerző, mint ismeretes, nemrégiben könyvet publikált e témáról: *A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása*. Citoyen Kiadó, 1998)

A nem magyar állampolgárságú elítéltek szabadságvesztésének végrehajtását, illetve az elítéltek szabadítását tárgyalja a II. rész utolsó két fejezete, amelyeknek szerzője szintén *Lőrincz József*. Amíg az előbbi probléma viszonylag új keletűnek tekinthető, a szabadítás a büntetés-végrehajtásnak, a honi börtönügyi szakirodalomnak régóta tárgyalt kérdése. Utóbbiról szólván, a fejezet írója megjegyzi, hogy a szabadulás utáni beilleszkedés feltételei a 80-as évek végétől jelentősen megromlottak, ebben a kedvezőt-

len folyamatban az utóbbi években pozitív fejlemény a civil szervezetek bekapcsolódása az utógondozásba.

A jegyzet III. része – mint már említettük – a szabadságelvonással járó intézkedéseket tekinti át. E részben elsőként a kényszergyógykezelés kérdésköréről, fogalmáról, elrendelésének feltételeiről, végrehajtásának tartalmi elemeiről stb. olvashatunk *Magyar Miklós* tollából. A kényszergyógyítás végrehajtásáról Nagy Ferenc írt külön fejezetet a kötetbe.

Hatályos jogunk szankciórendszerében a javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan intézkedés, amely csak fiatalkorúval szemben alkalmazható. Mivel szabadságelvonással jár, a legsúlyosabb intézkedésnek tekinthető. A Btk. módosításáról rendelkező 1995. évi XLI. törvény a javítóintézeti nevelést a korábbi szabályozástól eltérően, határozott idejű intézkedéssé alakította át, amelynek generális minimuma egy év, maximuma három év. A *Javítóintézeti nevelés végrehajtása* című fejezet szerzője Lőrincz József, viszonylag részletesen tárgyalja a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1997-es népjóléti miniszteri rendeletet.

Az előzetes letartóztatás a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amelynek alkalmazására a büntetőeljárás törvényben meghatározott esetekben, módon és ideig kerülhet sor, amikor az elkövetői bűnösség kérdéséről a bíróság jogerősen még nem döntött. Az előzetes letartóztatás végrehajtását részletező fejezet – írja Nagy Ferenc – kitér ezen intézkedés elrendelésére, tartamára, végrehajtására, az előzetes letartóztatás foganatosítására büntetés-végrehajtási intézetben, valamint az intézkedés megszüntetésére. Külön fejezetben érinti az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtását Magyar Miklós.

Az elzárás végrehajtásának fő szabályairól a bv. kódex, a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, továbbá a nyilvántartás szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény rendelkezik. A jogsértő külföldiekkel szemben alkalmazott intézkedést, az idegenrendészeti őrizetet a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról s bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény vezette be. A kötet utolsó két fejezete az eljárás végrehajtásának szabályaival, és az idegenrendészeti őrizet végrehajtásával foglalkozik. Az anyagrészek szerzője Nagy Ferenc.

A jegyzet, mint láthattuk, a jogi karokon és a Rendőrtiszti Főiskolán önálló tantárgyként oktatott büntetés-végrehajtási jog ismeretanyagának összefoglalását adja. A könyv mind ismeretanyagát, mind szemléletmódját tekintve korszerű, a hazai joganyagon túl sokrétűen tárja fel, hogy melyek azok a nemzetközi előírások, szabályok, amelyekhez a hazai jogalkotásnak a büntetés-végrehajtási jog területén alkalmazkodnia kellett. A következetesen végigvitt történeti szemléletmódnak köszönhetően a hazai büntetés-végrehajtási jog, illetve büntetés-végrehajtás mai helyzete is érthetőbbé válik.

A kötet szerkezete áttekinthető, logikus, az anyagrészek terjedelme a tartalom jellegéhez igazodik. A jegyzet nyelvezetét tekintve szakszerű, világos, a szöveg jól tanulható. A tankönyvben számos idézet szerepel – pontos utalással a szóban forgó jogforrásra. A már említett irodalomjegyzék jól szolgálja az egyes anyagrészekben való nagyobb elmélyülés lehetőségét.

Essen szó néhány apróbb, a későbbiekben könnyen kiküszöbölhető hibáiról is. A könyv előszava négy részt említ, noha a kötet tartalma csak három részre tagolódik. A 29. oldalon egy olyan mondat szerepel, amely az 1983-as, ma már korszerűnek nem mondható Büntetés-végrehajtási jog tankönyvből került át: „A büntetés-végrehajtás

tartalmát kitevő átnevelési feladat nem nélkülözheti a pedagógia, illetve a pszichológia ismeretanyagát". Az 59. oldalon levő szöveg két olyan statisztikai táblázatra utal, amely nincs benne a kötetben.

„Időtálló, prognózist nyújtó tankönyvet vagy szakkönyvet írni napjaink változó világában, az ezredforduló előtt álló Magyarországon nagyobb felelősséget jelent, mint egy mozdulatlan időszakban” – írja dr. Vókó György A magyar büntetés-végrehajtási jog előszavában. A kodifikáció várható változásaira gondolva különösen igaznak tűnik az előbbi állítás. Jelen jegyzet a rendszerezett ismeretek vázát adja, de természetesen egyes részleteit a jövőben át kell majd dolgozni.

A Büntetés-végrehajtási jog című jegyzet nemcsak az egyetemi, főiskolai hallgatók olvasmánya lehet, a kiadványt mindazon jogászok és gyakorlati szakemberek is haszonnal forgathatják, akik kapcsolatban állnak a büntetés-végrehajtási joggal, illetve a büntetés-végrehajtással.

Deák Ferenc